

BERØMTE STEN 6

af Elsebeth Thomsen

I denne artikel, der bliver den sidste i serien, skal vi begive os på pilgrimsfærd til Mekka, for at se nærmere på den mest tilbedte sten i verden, Islams hellige "Sorte Sten", al-Hadjar al-Aswad.

Det er ikke mange kristne, der har set denne, indtil slutningen af forrige århundrede mindre end en snes, og det er enten som slave, eller forklædt som muslim, at det har kunnet lade sig gøre. De, der er kommet så tæt på den, at de kunne give en nøjere beskrivelse af den, er endnu færre - og ingen har, på grund af stenens tilstand, kunnet fortælle hvilket materiale den består af. Imidlertid skal her fremlægges en teori, der forfatteren bekendt ikke tidligere har været foreslået, men som forbinder legende og virkelighed i en sådan grad, at det kunne være løsningen.

Det første en pilgrim, der er ankommet til byernes moder - Mekka - gør, er ufortøvet at begive sig til den store moske, al-Haram, for der at tilbede sin gud, Allah.

I midten, ikke i centrum, af moskeens åbne gård, der kan rumme godt 500.000 mennesker, fanges øjet straks af muhammedanernes helligste bygning, Ka'baen. Som ordet Ka'ba lader formode ser man for sig en terningformet bygning. Den er imidlertid et uregelmæssig rektangel, 12 meter lang, 10 meter bred og cirka 15 meter høj. Dens mure, der hviler på

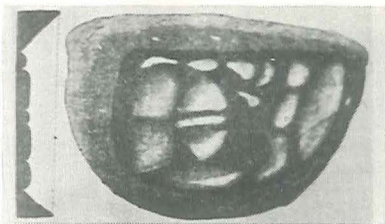

Ka'baen og dens nærmeste omgivelser. Ved "A" ses den "Sorte Sten". Stikket, der er spejlvendt med vilje, fordi gravøren ikke har gjort det, er fra 1741 (Banier og Mascrier).

et 25 cm højt marmorfundament, består af grå granitblokke, hentet fra bjergene omkring Mekka, og groft sammenføjet med en dårlig mørtel. Til daglig er det meste af ka'baen skjult af et sort brokadetæppe (kiswa), der fornyes hvert år. Dette dækker også delvis den eneste dør til det indre, der sidder cirka 2 meter over jordoverfladen i den nordøstlige væg. Dørens høje placering skyldes hensyntagen til oversvømmelser. Når den skal benyttes, hvilket sker 2-3 gange om året, skydes en trappe hen til den. I det indre ses blandt andet marmorgulvet og de tre træspjiler, der bærer taget.

Ved det østlige hjørne, hvor den "Sorte Sten" er indmuret cirka 1,5 meter over jordoverfladen, begynder og ender pilgrimmen de 7 vandringer om Ka'baen, idet man går 3 i hurtigt og 4 i normalt tempo, altid mod solen og så vidt muligt berører og kysser stenen hver gang den passerer. Også en hjørnestein, "den lykkelige", i et andet hjørne (det sydlige?) berøres, men denne kyskes ikke.

Den "Sorte Sten" er i vore dage ikke som mange tror én sten, men udgøres af 8 mindre stykker af samme sten med varierende størrelse, den største på størrelse med en daddel (Dietz & McHone 1974). Så sent som i 1825 bestod den imidlertid af 15 stykker, de overskydende fragmenter må derfor formodes at være skjult under gentagne reparationskit. Det er følgelig svært at beskrive stenens oprindelige form og størrelse - men dens begrænsning, en bred sølvindfatning, der omgiver stenen og dens ramme af cement, lader et ovalt felt på cirka 20 x 16 cm åbent.

Profil og én face af den "Sorte Sten". Efter Muir 1894, der muligvis har taget den fra "Ali Bey" 1816.

Stenfragmenterne har som følge af den megen berøring fået en glat overflade, der giver det blottede område et bølget udseende. Stykkerne er forbundet med hinanden ved hjælp af kit og/eller cement, og omgives af en fælles ramme af cement, der udadtil er begrænset af sølvindfatningen.

Farven er vanskelig at afdøre, til dels på grund af stenens fragmentariske tilstand. De fleste kilder omtaler den som brunligsort, sortbrun, rødligsort eller dyb rødligbrun. Kun én ("Ali Bey" 1816) siger at den har en baggrund (det vil sige matrix) af farve som kul. Endvidere omtales der hvide og gule pletter, små spidse krystaller og eventuelt feldspatkorn strø-

et ud i grundbjergarten. Hertil kommer, fra millioner af mennesker, en ikke ringe mængde snavs, der uden tvivl kan bidrage til at stenen ser mere sort ud end den virkelig er.

Ifølge Islamisk tradition var den oprindelig hvid, men på grund af menneskenes synder blev den sort.

"Qui color albus erat nunc fit contrarius albo"

(Var dens farve end hvid, nu er den det modsatte af hvid)
(fra von Maltzan 1865).

Der er, som netop omtalt set gule og hvide pletter i den, og det siges, at den indmured del er grå eller "så hvid som mælk".

Endelig besidder stenen efter sigende den egenskab, at den aldrig kan synke i vand, men altid svømmer ovenpå. På dette kendte man den igen, da den i 951 e.Kr. blev afleveret i 2 stykker efter at de kætterske karmather havde bortført den i 930 e.Kr.

Stenens oprindelse kan ved hjælp af muhammedanske fortællinger føres tilbage til Adams tid eller i det mindste til patriarken Abrahams. I førstnævnte tilfælde hedder det, at Ka'baen blev bygget i Himlen 2000 år før verdens skabelse. Da Adam, som den første rettroende, kom til Jorden, byggede han dens lige på det sted, der befandt sig under den i Himlen. Hertil brugte han, med hjælp fra ærkeenglen Gabriel, sten fra fem hellige bjerge, Libanon, Sinai, Oliebjerget, Djabal Djudi og Hira. Ved arbejdets afslutning sendte Gud et telt af rød hyacint, det vil sige en rød safir, altså en rubin, fra paradiset ned på Jorden, og heri boede Adam. En hvid hyacint sammestedsfra tjente ham som stol. Denne blev den senere "Sorte Sten". Oprindelig var den en engel, og på dommens dag vil den igen blive en sådan, med næse, mund, ører, øjne, hænder og fødder, og den vil aflægge vidnesbyrd til fordel for de, der valfartede til den.

Stenen forblev i Ka'baen til denne blev ødelagt under syndfloden, hvorunder stenen var forsvundet, muligvis opbevaret i Himlen, hvorfra Gabriel igen afleverede den til Abraham, som det blev betroet at genopbygge Ka'baen. Herfra starter andre legender, der lader Abraham være den, der opførte den første Ka'ba. Ismael, hans søn, hjalp ham med arbejdet, og de brugte byggesten fra de tidligere nævnte bjerge. Da væggene var højere end et menneske kom Ismael med en stenblok hans far kunne stå på mens han satte stenene sammen, og endnu bærer stenen hans fodaftryk. Abrahams sten findes i en mindre bygning i nærheden af Ka'baen.

Historisk har Ka'baen eksisteret i flere hundrede år før Muhammed, som en hedensk guddom fyldt med gudebilleder, der blev fjernet efter profetens indtog i Mekka år 630 e.Kr. Den "Sorte Sten" og Ka'baen forblev et religiøst samlingspunkt. Allerede på Muhammeds tid (570-632) blev den imidlertid udsat for ildebrand og det blev ikke en enlig episode. Måske har ilden påvirket stenen så den er sprunget, men de mange små stykker fremkom dog sikkert da en gal ægyptisk kalif i 1050 udsendte en mand for

at ødelægge den - det lykkedes tildels. Endelig blev byen i 1626 udsat for en alvorlig oversvømmelse, der dræbte mange og væltede 3 sider af Ka'baen.

Geologisk er stenen ud fra omtalte beskrivelser, legender og historie oftest blevet betragtet som en lava, en basalt eller en meteorit. Eftersom man må gå ud fra, at der ikke er tale om en almindelig sten, vil jeg se bort fra lava-basalt-teoriene. Meteorit-betegnelsen, der formodentlig er opstået ved at man har iagttaget et fald, vil næppe kunne holde. En jern-meteorit vil således vanskeligt kunne slås i stykker på Jorden, og en stenmeteorit ville sandsynligvis ikke have kunne modstå det enorme slid stenen har været udsat for. I 1974 blev der fremsat den idé, at den skulle være en agat (Dietz og McHone) som jo har en passende hårdhed, men ikke på nogen måde er porøs, og intet har med Himlen at gøre.

Af alle disse forslag er meteorit-teorien den, der kommer legenderne nærmest - stenen stammede fra Himlen, og derfor må man ikke helt opgive den, men måske snarere tænke over hvad der sker i forbindelse med et meteoritnedslag. Ud over den rent lyd- og lysmæssige effekt der kan observeres over store områder, sker der det, at små meteoriter sprænges ved indtrædelse i atmosfæren og derpå uden større kraft falder til jorden, større meteoriter vil uhindret passere og falde ned med en hastighed større end 4 km/sek. En sådan hastighed medfører naturligvis et voldsomt nedslag, hvorved der opstår stærk varme, som smelter den på stedet værende bjergart til glas (se Varv nr.1, 1972). Denne glas behøver ikke at adskille sig makroskopisk fra det vulkansk opståede glas obsidian, der også har været foreslået, men det er ret almindeligt og ikke porøst.

I Saudi-Arabien fandt en englænder ved navn Philby i 1932 to kraterer efter meteoritnedslag ved al-Hadida, kaldet Wabar, på positionen $21^{\circ}29'59''\text{N}$, $50^{\circ}28'20''\text{Ø}$ i Rub' al Khali, ørkenhavet også kendt som "the empty Quarter". Meteoriterne var af jern, og der er lige siden opdagelsen fundet flere anselige stykker (op til 2,5 ton). Kraterne var af størrelsesordenen 100 x 100 meter og 55 x 40 meter og det så ud til at der var flere begravet under sandet. Den oprindelige bjergart ved Wabar har, foruden det løse sand på stedet, været en ren hvidlig sandsten hovedsagelig bestående af kvarts (92 %).

Ved varmepåvirkningen blev der dannet glas, der bortset fra et indhold af nikkeltjern har samme sammensætning som moderbjergarten. Det forekommer som bomber, hvide porøse med en sort skal, sorte dråber og slagger, er oftest inhomogent og indeholder større bjergartsfragmenter og mineralfragmenter (El Goresy 1968). Alt sammen karakterer, der passer nydeligt på beskrivelserne af den "Sorte Sten". Således kan den oprindelige hvidhed, "som mælk", forklares som et devitrifikationsfænomen, hvilket også forklarer hvorfor farven kun er bevaret under cementen, hvor den er beskyttet. De gule og hvide pletter kan tolkes som rester af sandsten,

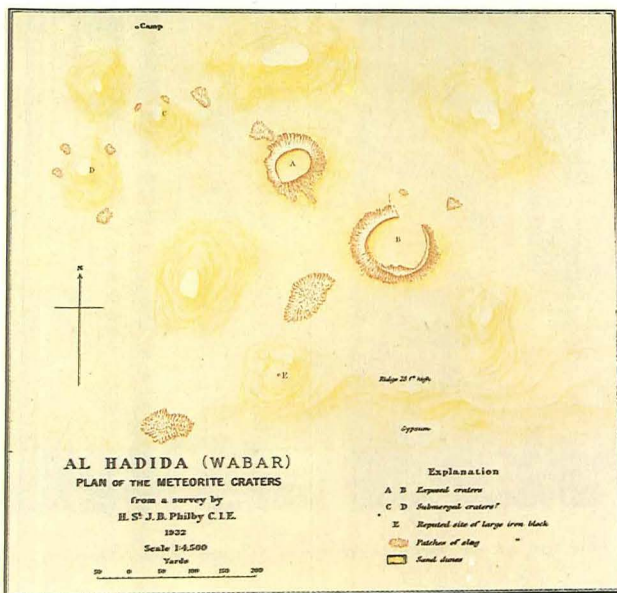
Luftfoto af et af Wabar kraterne (Geologisk Museum).

sandskorn eller/og hvidt glas, porøsitet som en følge af blærer i glasset, resistensen mod århundreders berøring ved hårdheden af materialet. Tilbage bliver farven. Det stykke Wabar-glas som Geologisk Museum er i besiddelse af er sort udvendigt og grønligt indvendigt, men det er en kendt sag, at glas af såvel vulkansk som af denne type kan have flere farver selv om det stammer fra samme sted. I denne forbindelse bør det også nævnes, at der i selve Mekka (Snouck Hurgronje 1888) findes flere sorte og grønne sten i forbindelse med erindringssteder for Muhammed og det menes, at de har samme herkomst som den "Sorte Sten".

Tilbage er at forklare, hvorledes glasset er kommet fra Wabar til Mekka. I vore dage er der næppe nogen kamelkaravane, der vil vove sig ud på turen, men der har før 1830 været en rute fra Oman til Mekka, der formodentlig har passeret "tæt" forbi kraterne.

Om Wabar fortælles iøvrigt at det var en by, der som følge af dens konges synder blev ødelagt enten af ild fra himlen, eller på grund af en voldsom hærgende vind, og det var således ruiner Philby var på jagt efter.

Kongen, der hed "Ad og var både hedensk og ond, har uden tvivl været en historisk person, og hans skæbne er omtalt adskillige gange som et afskrækkende eksempel i Koranen. Derfor er det ikke det rigtige Wabar man nu kender som al-Hadida, men på afstand ligner det en lav linie af ruiner og der er derfor ikke noget at sige til at Philby's vejvisere, i den formodning at det havde været rigtige perler, samlede alle de glasdråber op de kunne, og gravede efter de fantastiske skatte man kan læse om i fortællingen om skoflikkeren Maruf i 1001 nat.

Wabar området (Philby 1932).

Wabar-glas tilhørende Geologisk Museum. Til venstre ydersiden, til højre tværsnit af samme stykke glas. Bemærk her det lille stykke meteoritjern øverst til venstre, sandstensinklusionen og de mange mindre pletter af blandt andet hvidt glas. Stykket er 6,5 cm langt.